

Theorie en de digitale geesteswetenschappen

Ten geleide

Mike Kestemont & Dirk van Hulle

Eén zwaluw maakt de lente nog niet. Nu *TNTL* echter toe is aan haar derde themanummer over digitale geesteswetenschappen, lijken computationele toepassingen nog maar moeilijk weg te slaan uit de neerlandistiek.¹ De afgelopen jaren heeft het digitale medium gestaag zijn reeds indrukwekkende opmars in de taal- en letterkunde voortgezet. Waar het inzetten van digitale methodes eertijds veelal beperkt bleef tot specifieke deelgebieden, als de computertaalkunde of stilistiek, vinden deze hulpmiddelen tegenwoordig een steeds breder toepassingsgebied. Eén heilig huisje wordt tot op heden echter nog vaak uit de weg gegaan in de neerlandistiek: de theorie. De redenen daarvoor zijn even evident als divers.

Hoewel iedereen het eens lijkt over het grote momentum van de modieuze *Digital Humanities* (DH), worstelt de vakbeoefening duidelijk nog met de integratie van het digitale in de reeds bestaande onderzoekspraktijk. Theorie vormt daarbij een heikele kwestie: het is geen geheim dat onderzoekers in DH zichzelf niet zozeer in de markt zetten als “denkers”, maar wel als “bouwers”, “doeners”, of zelfs “knutselaars” (Bauer 2011). De praktijkgerichte aanpak van DH lijkt zo wars van theoretische overwegingen. In DH kunnen neerlandici zich bevrijden, zo lijkt de teneur, van de Theorie-met-grote-T (en de intimidatie die daar traditioneel van uitgaat).

Dat schier eindeloze vooruitgangsgeloof vormt natuurlijk slechts een retorische constructie die zich (soms eerder gratis) heeft afgezet tegen het post-structuralistische klimaat dat de voorbije decennia in de neerlandistiek vigeerde. Derrida’s “de-constructie” staat zo in een evidente oppositie met de vele bouwmetaforen die worden gebezigd door de meer digitaal georiënteerde collega’s. Eenzelfde binariteit dreigt te ontstaan tussen het “symptomatische lezen” uit de traditionele hermeneutiek (Best & Marcus 2009) en het beruchte “niet-lezen” dat in het domein van de *distant reading* wordt gepropageerd. Ook in de editiewetenschap maakt *decoding* met rasse schreden plaats voor *encoding*. Werken heeft plaats gemaakt voor spelen; denken voor doen; theorie voor praktijk.

Dergelijke goedkope opposities zijn natuurlijk enigszins gechargeerd maar capteren wel de kritische bedenkingen die regelmatig worden geformuleerd in de wandelgangen en coulissen van onze universiteiten en onderzoeksinstituten -- zij het vaak nog op fluisterton. In dit themanummer brengen wij daarom een diverse groep aan geopinieerde artikelen samen om kritisch, nu en dan zelfs uitdagend, de stand van zaken te belichten. Is het werkelijk waar, bijvoorbeeld, dat theorie van ondergeschikt belang is in de digitale neerlandistiek?

Niets is minder waar. Digitale toepassingen vereisen in de regel volledig consistente en expliciete representaties, waardoor ‘modelleren’ en ‘model’ vaak als sleutelbegrippen worden aangewezen in de theorievorming rond DH (McCarthy 2007). Steeds vaker stelt men daarbij ook de vraag hoe deze nieuwe modellen zich dan verhouden tot de reeds bestaande in de

¹ De twee voorgaande themanummers waren *TNTL* 129:4 (2013), ‘Computationele benaderingen in de literatuurwetenschap’ en *TNTL* 123:1 (2007), ‘Kwantitatieve benaderingen in de taal- en letterkunde’.

vakbeoefening. Theorie is, zo bezien, zeker niet afwezig in de digitale neerlandistiek, maar wel van een heel andere orde dan vroeger, waar het begrip theorie toch vaak werd verengd tot (slechts) *Cultural Theory*.

Toch blijft de vraag in hoeverre digitale toepassingen dan antwoord kunnen bieden op reeds bestaande vragen in de neerlandistiek -- dat was immers een belangrijk verkoopargument voor de digitale aanpak in de pioniersjaren. Men stoot daarbij geregeld op frappante dissonanties. De buitenproportionele aandacht voor auteursherkenning in DH vloekt overduidelijk met de dood verklaarde auteur uit de vorige eeuw. Er zijn wel meer populaire onderzoeksvragen in DH die eerder in de negentiende-eeuwse filologie thuishoren dan in de hedendaagse literatuurwetenschap. Overwegingen aangaande de (individuele) lezer blijven grotendeels afwezig in toepassingen van *distant reading*, hoewel de receptie-esthetica in de afgelopen decennia net hoogtij vierde. Ook taalwetenschappers stellen steeds vaker de vraag of we eigenlijk nog wel een theoretische taalkunde nodig hebben, als computers schijnbaar probleemloos geavanceerde taalmodellen uit rauwe data kunnen afleiden.

Elk artikel in dit themanummer formuleert op geheel idiosyncratische wijze het begin van een antwoord op deze complexe vragen. Bestaande theorieën worden uitgedaagd; nieuwe theorieën worden gelanceerd. Enkele bijdragen zijn te lezen als een sussend verzoeningsoffensief tussen theorie en praktijk; andere kiezen dan weer voor de expliciete confrontatie van conflicterende zienswijzen. Wat alle bijdragen echter verbindt, is de bereidheid om actief en kritisch vorm te geven aan de digitale dimensie van de taal- en letterkunde. Dit alles illustreert de voortrekkersrol die de Lage Landen in het internationale debat rond de digitale geesteswetenschappen kunnen spelen en gedeeltelijk al hebben gespeeld. Nu er voldoende digitale zwaluwen over de Lage Landen zijn getrokken, lijkt het tijd om de zomer in te luiden. Tegelijkertijd is het dan zaak om voldoende oogst binnen te halen om de herfst en winter met vertrouwen in te gaan.

Literatuur

Bauer 2011 – J. Bauer, ‘Who You Calling Untheoretical?’. In *Journal of Digital Humanities* 1 (2011) 1, s.p. <https://web.archive.org/save/http://journalofdigitalhumanities.org/1-1/who-you-calling-untheoretical-by-jean-bauer/>

Best & Marcus 2009 – S. Best & S. Marcus, ‘Surface Reading: An Introduction’. In: S. Best & S. Marcus (eds.), Special Issue: The Way We Read Now. *Representations* 108 (2009) 1, p. 1-21.

McCarthy 2007 – W. McCarthy, ‘Knowing ...: Modelling in Literary Studies’, in: R. Siemens & S. Schreibman (red.), *A Companion to Digital Literary Studies*. Oxford, 2007, s.p.